

SISTEMATITZACIÓ DEL CODI ESCRIT

REFERENTS PER A L'AULA

2a edició
actualitzada

 Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

Dossier didàctic de l'Impuls de la Lectura
Aprentatge inicial de la lectura
Saber llegir

Sistematització del codi escrit

Referents per a l'aula

Elaboració:

Servei d'Immersion i Acolliment Lingüístics

Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya

Octubre del 2013

Segona revisió abril de 2016

Aquesta publicació té finalitat docent, per la qual cosa conté textos i fotografies procedents d'obres divulgades, a títol de citació, anàlisi, comentari o judici crític. De totes aquestes obres se cita adequadament la font de procedència i el nom de l'autor. Aquest ús està emparat pel dret de citació previst a l'article 32.1 del Text refós de la Llei de propietat intel·lectual, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, i a l'article 10.2 del Conveni de Berna per a la Protecció de les obres literàries i artístiques, de 9 de setembre de 1886; i, per tant, està exempt de la necessitat d'autorització i abonament dels drets d'autor.

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No comercial-Compartir 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original.

La llicència completa es pot consultar a:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.ca>

ÍNDEX

1. Justificació	4
2. Què entenem per referents de lectura i d'escriptura a l'aula?	4
3. Aspectes d'organització i ús	5
4. Els referents per a la sistematització del codi escrit	6
4.1. Llista dels noms dels infants	6
4.2. Lletres inicials dels noms dels alumnes	7
4.3. Rètols amb estructures d'ús freqüent	7
4.4. Alfabet de grafies / referents sonors	7
4.4.1. Què podem fer amb l'abecedari?	8
4.5. Referents sonors (onomatopeies)	10
4.6. Plafó de les paraules curtes	11
4.7. Armaris de paraules	12
4.8. Llibretes amb paraules d'escriptura i lectura difícils	12
4.9. Diccionaris confeccionats a l'aula	13
4.10. Les frases que es treballen	14
4.11. Codi per preparar-se una lectura expressiva	14
4.12. Referent per a l'autonomia en la descodificació	15
5. Bibliografia	16

1. JUSTIFICACIÓ

Un dels quatre eixos de les capacitats de l'educació infantil i una de les competències bàsiques del cicle inicial de primària són l'autonomia dels alumnes. Autonomia en la vida quotidiana i, també, en les situacions d'aprenentatge que se'ls proposin a l'aula. L'organització de les aules sempre s'hauria de plantejar de manera que els alumnes poguessin bellugar-s'hi sense dependre excessivament de l'adult i, alhora, poguessin aprendre a partir de les seves descobertes.

L'aprenentatge del codi escrit és, també, una de les prioritats d'aquests dos cicles: un procés llarg que depèn d'aspectes maduratsius, del context alfabetitzador i de les bones experiències relacionades amb la lectura i l'escriptura.

Aquest dossier fa referència a aquest aprenentatge del codi escrit i, en concret, al paper que poden tenir els anomenats "referents visuals" en el desenvolupament de la seva autonomia d'aprenentatge.

2. QUÈ ENTENEM PER "REFERENTS ESCRITS PER A L'AULA"?

El referent escrit és la representació visual d'una informació compartida que permet a l'alumne resoldre els dubtes, recordar paraules, completar o omplir els buits que apareixen en situacions de lectura i escriptura.

SEDEC (Seminaris d'escola, Tarragona, curs 1999-2000)

Quan posem els alumnes en situació de llegir o escriure els sorgeixen dubtes; per resoldre'ls acostumen a emprar l'estratègia de preguntar a la mestra: "Com comença...?", "Aquí hi diu...?", "Primer, quina hi va, la T del Tomàs?", etc.

Els referents escrits poden representar una eina potent per afavorir el desenvolupament de l'autonomia en l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura. Ara bé, serveixen tots? Com han de ser? Qui els ha de fer? Com es presenten als alumnes? Cal omplir totes les parets de la classe? Com més millor? El primer dia de classe ha d'estar tot retolat?

És necessari arribar a un consens a l'escola, tenint present el marc socioconstructivista de l'aprenentatge, altrament aquests referents faran ballar el cap als nens i no compliran les seves funcions: suport, estímul, reflexió, etc.

A la classe caldria diferenciar dos grups de referents:

- Els **referents d'organització de l'aula**, que donen una utilització significativa a la llengua escrita i que permeten fer un **ús pràctic**¹ de l'escrit. En aquest grup, hi trobem els calendaris, els plafons dels encarregats, els rètols dels calaixos i de les capses de joguines i de materials, els rètols que identifiquen espais, les diverses llistes, etc. Tot de materials que permeten tant organitzar i regular la vida diària del grup com desenvolupar l'autonomia dels infants; tots ells ajuden els alumnes a ser autònoms en el seu dia a dia i, alhora, afavoreixen que els alumnes descobreixin l'ús funcional de la llengua escrita.
- Els **referents per a la sistematització del codi escrit**. S'hi inclouen tots aquells referents que, arran dels treballs que es fan diàriament, es van generant al llarg de les setmanes i dels mesos: els abecedaris, els cançoners, els poemaris, els noticiaris, els receptaris, els mots de referència sonora, les onomatopeies, les llibretes de paraules "difícils", els diversos diccionaris, etc. Són uns materials que poden afavorir la reflexió dels alumnes i, alhora, donar-los pistes i indicis del funcionament del codi escrit.

3. ASPECTES D'ORGANITZACIÓ I ÚS

Quan ens plantegem quins referents utilitzarem a la nostra aula, hem de tenir en compte alguns aspectes organitzatius importants, com ara qui els elaborarà, com, en quin moment es col·locaran a l'aula i quins espais ocuparan.

- Pel que fa a qui elabora els referents, hem de tenir en compte el moment d'aprenentatge dels alumnes. En els primers cursos prendrà més protagonisme el docent, però de mica en mica s'ha d'anar augmentant la participació dels alumnes en la seva elaboració, en la mesura del possible. Depenent de les possibilitats dels alumnes, poden començar a participar en la seva elaboració, i no només això: en alguns casos hauríem de deixar que decideixin si necessiten o no aquell referent a l'aula, o que en proposin un quan els faci falta (per exemple, si ha sortit el dubte d'una paraula d'escriptura difícil i se n'ha parlat, potser proposen que aquesta paraula s'escriu i es pengi en un lloc on ja n'hi hagi d'altres).
- La localització dels referents també és un aspecte fonamental. Si pretenem que siguin realment útils s'haurien de col·locar a l'altura dels alumnes, de

---

¹ Fons, M. *Llegir i escriure per viure*. Barcelona: La Galera, 1996.

manera que els vegin, els puguin tocar i manipular. Els plafons, llistes, normes... penjats més amunt de l'alçada dels alumnes no tenen cap interès per a ells, ja que queden fora del seu camp de visió. Caldria pensar una distribució de l'aula que permeti situar aquests materials a la seva altura.

- En quina quantitat? Els mestres tenim tendència a començar el primer dia de curs amb tota l'aula organitzada. Molts cops ens oblidem que per tal que els alumnes se sentin seva la classe i siguin autònoms, han de participar en la seva organització. Penjar els referents abans de començar el curs no té gaire sentit, ja que no sorgirà la necessitat de fer-los servir i, per tant, els alumnes no en veuran la funcionalitat. La col·locació dels diversos referents s'hauria d'efectuar d'una manera seqüenciada en el temps i hauria de respondre a la necessitat derivada del context d'aprenentatge. Esperar el moment oportú, crear la necessitat i afavorir que els alumnes hi participin són algunes de les claus de l'èxit en el seu ús.
- Tots plastificats? No té per què, dependrà del referent i de la utilització que n'hagin de fer els infants . N'hi ha que són canviants al llarg del temps (les llistes, per exemple).

4. ELS REFERENTS PER A LA SISTEMATITZACIÓ DEL CODI ESCRIT. ALGUNS EXEMPLES

En aquest apartat tractem dels referents més específics, aquells que donen pautes sobre l'escriptura de paraules.

4.1. LLISTA DELS NOMS DELS INFANTS

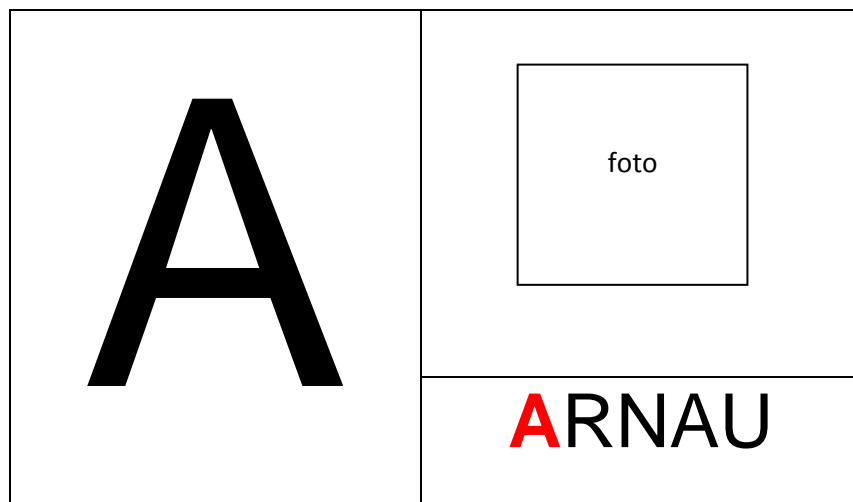

Avui dia se sap que en l'aprenentatge de la llengua escrita pren molta importància el paper del nom propi dels nens i les nenes. Per fet que es tracta del "seu", són les primeres lletres que reconeixen.

A la classe podem trobar els cartells dels noms dels nens en molts llocs (per marcar les seves pertinences, als penja-robes, al plafó de passar llista...), però hi hauria d'haver una llista de referència amb tots els noms dels alumnes, ben escrits, per tal que puguin anar-lo a consultar quan els calgui. Aquesta relació de noms pot anar acompanyat de la fotografia de cada alumne.

4.2. LLETRES INICIALS DELS NOMS DELS ALUMNES

Relacionat amb el punt anterior, pot haver-hi un plafó per a cada nom dels nens i nenes; i cada plafó, repartit en tres espais: la fotografia, el nom del nen i la lletra inicial.

4.3. RÈTOLS AMB ESTRUCTURES D'ÚS FREQUENT

Ens referim a aquelles estructures i paraules que utilitzen freqüentment quan escriuen i amb les quals acostumen a presentar dubtes: *hi ha, hi havia, que, vaig anar...*

En el dia a dia de la classe poden sorgir reflexions i descobertes dels mateixos alumnes: cal aprofitar-les i fer sorgir la necessitat de crear el referent escrit per poder-lo consultar en futures ocasions. Aquest referent el poden elaborar ells mateixos.

4.4. ALFABET DE GRAFIES/REFERENTS SONORS

A les aules de parvulari i cicle inicial és imprescindible un abecedari de referència.

La seva base hauria de ser la mateixa per als diferents cursos (es podria anar ampliant) i hi hauríem de trobar totes les lletres de l'alfabet, així com tots els sons que pot tenir cada lletra (per exemple, la grafia "C" hauria de tenir un dibuix o un nom que comenci amb el so [k] i un amb el so [s]). El valor sonor de la lletra ha de ser representat per un dibuix que comenci (si és possible) amb aquell so i/o per la inicial d'un dels noms dels nens i nenes de la classe. Les onomatopeies també són un bon recurs per utilitzar amb l'abecedari.

Ha d'estar situat a l'aula a la seva altura i en un lloc de fàcil accés per als alumnes. A més, hauria de poder-se manipular: si les grafies, les imatges i les paraules estan plastificades i enganxades amb "velcro", per exemple, es podran fer les activitats que presentem més avall.

Els abecedaris permeten treballar les habilitats implicades en la descodificació (discriminació visual, discriminació auditiva, segmentació, lectura per la via fonològica, adquisició del valor sonor de les grafies).

4.4.1. Què podem fer amb l'abecedari?

Motivació i presentació

Les lletres inicials dels noms dels alumnes es poden situar, alhora, en una taula buida de 26 caselles. El treball diari ens permetrà incorporar-hi, successivament, la resta de lletres. Un cop completada la taula de l'abecedari caldria presentar-la als alumnes.

És imprescindible que coneguin tot el lèxic que s'utilitza com a referent, que sàpiguen anomenar-lo i en comprenguin el significat. També cal que es vagin familiaritzant amb la forma de les lletres i que sàpiguen que el valor sonor de la grafia el donarà la inicial de cada paraula utilitzada com a referent.

Alguns exemples d'activitats que es poden fer amb l'abecedari:

a) Conèixer el significat del lèxic utilitzat com a referent.

Es poden tenir els dibuixos de les paraules que s'utilitzen de referent i plantejar activitats tant de comprensió com d'expressió, amb la finalitat que els alumnes incorporin aquest vocabulari.

b) Familiaritzar-se amb la forma de les lletres.

- Agafar una lletra de l'abecedari, posar-la a la pissarra i veure qui la té a la inicial del seu nom.
- Cada nen o nena busca la seva inicial a l'abecedari i l'agafa.
- Classificar lletres per la forma. Buscar en els noms dels nens de la classe aquelles lletres que, per la seva semblança, es poden confondre visualment (R i P, A i R, B i D...) i, a partir de l'activitat de confegir els seus noms amb lletres, fer una activitat de discriminació visual: "Busqueu totes les R i poseu-les aquí".

c) El valor sonor de la inicial del referent.

- Aïllar la inicial de la paraula que serveix de referent.
- Llegir la paraula i que els alumnes descobreixin quin és el primer so.

- Pronunciar el so de forma ben marcada, i trobar, entre dues o tres paraules, el dibuix que comença amb aquell so. Per exemple, “quina d’aquestes tres paraules [sol, camió, ull] comença amb aquest so [s]?”.

d) Conèixer els diferents valors sonors de les grafies.

- Hi ha lletres “riques” en sons (una grafia, diversos sons), com la E o la O.
- Hi ha lletres “pobres” en sons (només tenen un so), com la L.
- Hi ha una lletra “molt pobra” en sons, la H.
- Buscar una lletra que només tingui un so.
- Buscar una lletra que tingui dos sons.

El nombre de sons que té una lletra és representat pel nombre de dibuixos que acompanyen la lletra en el referent.

Discriminació auditiva

- “Quin dibuix del referent comença amb fffffff..?”. Aquesta activitat es pot fer primer amb tres o quatre dibuixos i progressivament anar-los augmentant. Busquem sons amb trets diferents ([p], [l]) per començar i, més endavant, sons amb trets més propers ([d], [r]; [m], [n]).
- Es tria una lletra amb dos sons diferents ([c]) o bé dues lletres amb sons diferents ([f], [g]), i es classifiquen una sèrie de dibuixos que les tinguin.
- Llegir paraules i classificar-les segons el so: cel, circ, casa, col, cirera...
- Canviar de lloc els dibuixos que serveixen de referent i dir quins estan malament i per què. La proposta pot ser primer col·lectiva i després per a petits grups.
- Escriure el nom propi substituint cada lletra pel seu referent. Prèviament cal tenir tots els dibuixos en petit i en un full que es puguin retallar i enganxar. Exemple:

M	
A	
R	
I	
A	

De tant en tant, val la pena repassar el valor sonor de les grafies i veure quines ja sabem, quines ens fan dubtar.²

El mestre hauria de fer el modelatge de l'ús de les estratègies per codificar i descodificar (sobretot en les activitats col·lectives) i convertir-se en un bon model de pronúncia en funció de la variant que es parli al territori al qual pertany el centre.

4.5. REFERENTS SONORS (ONOMATOPEIES)

L'onomatopeia és la formació d'una unitat lèxica per imitació d'un so, d'un soroll o d'una veu natural; per tant, és un dels recursos més idonis per produir els sons de la llengua. També ens és vàlida per fer una observació precisa de la producció dels sons.

SEDEC. *Treball de sons* (Curs 1995-96)

Les onomatopeies són un recurs excel·lent per treballar la consciència fonològica (discriminació auditiva i segmentació) i, per tant, ajuden a assolir el procés de descodificació.

Podem utilitzar-les:

- En la narració de contes: primer el mestre les utilitzarà, com a model, i després podem demanar als alumnes que les utilitzin ells.
- En la vida de l'aula: en jocs, en racons de joc simbòlic, en els hàbits per tal d'anar-les incorporant de manera progressiva.
- En el joc espontani.
- En activitats específiques: associant cartonets d'onomatopeies i imatges, utilitzant vinyetes de còmic i amb jocs d'ús social específic (joc de l'oca amb onomatopeies, dòminos, quintos...).

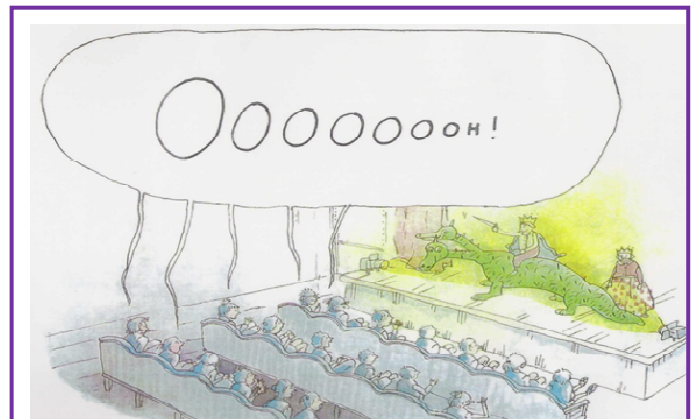
Podem utilitzar les imatges d'aquestes onomatopeies com a referent en els abecedaris de l'aula.

---

² Vegeu Fons, M. *Llegir i escriure per viure*. Barcelona: La Galera (pàg. 83), on s'inclou un apartat que parla de l'autoavaluació dels alumnes.

Escola Lavínia (Barcelona). P-5.

4.6. PLAFÓ DE LES PARAULES CURTES

La llengua catalana és rica en monosíl·labs. El treball amb monosíl·labs, amb nens que estan aprenent a llegir, els ajuda a prendre consciència de les diferents varietats sil·làbiques (V, CV, VC, CVC, CCV) i facilita la segmentació sil·làbica de les paraules i la lectura per la via lèxica (consistent en el reconeixement global de paraules que ja tenen interioritzades).

Podem anar recollint en un plafó (a l'altura dels nens i que es pugui manipular, o bé en una caps) aquells monosíl·labs que van sorgint cada dia. Ens servirà com a referent d'escriptura i de lectura. També de tant en tant podem fer una activitat de reconeixement global de paraules:

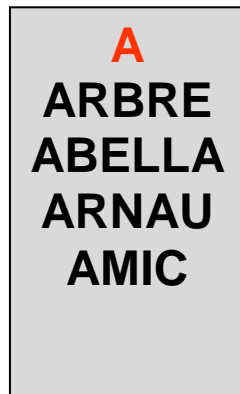
- Ensenyant una paraula uns segons i amagant-la, i demanant què hi deia.
- Col·locant-les les unes a sota de les altres i llegint-les, procurant fer-ho havent-les vist una sola vegada.

4.7. ARMARIS DE PARAULES

Són recopilatoris de paraules que comencen per una determinada lletra. Es poden tenir penjats o bé en capses, per tal que es puguin manipular.

Aquests “armaris” els podem anar omplint de forma progressiva, a mesura que descobrim paraules noves.

Periòdicament, i per tal d’afavorir la lectura per la via lèxica, podem fer activitats de relectura de les paraules que hi ha a cada armari.

Imatge de <http://www.lamagiadellegiriescriure.cat/practiques/a-larmari-hi-ha/>

4.8. LLIBRETES AMB PARAULES D'ESCRITURA I LECTURA DIFÍCIL

Podem tenir penjat en un lloc de la classe un bloc de fulls grossos (mida DIN-A3), on es vagin escrivint paraules d'escriptura difícil: paraules amb dígrafs, amb B/V, amb R/RR, amb QU...

Aquesta llibreta es pot anar completant progressivament, a partir de les descobertes dels nens, i pot servir per consultar dubtes a l'hora d'escriure i llegir.

Periòdicament es pot fer una activitat de relectura d'aquestes paraules, per afavorir-ne la lectura global.

4.9. DICCIONARIS CONFECCIONATS A L'AULA

Al llarg de l'escolaritat els alumnes poden tenir a l'aula diferents tipus de diccionaris,³ en funció del curs. Tots ells tenen la finalitat d'ampliar els seus coneixements relacionats amb el lèxic i de facilitar l'escriptura correcta de les paraules.

De manera periòdica es poden rellegir les paraules que conté per tal d'afavorir-ne la lectura per la via lèxica.

Podem graduar l'ús dels diccionaris segons la següent proposta:

- Primer diccionari

En format A4, amb imatge i paraula. Aquests mots poden anar sorgint dels diversos punts que es treballen a la classe (contes, cançons, projectes...).

- Segon diccionari

Amb el temps, les fitxes del primer diccionari demanen ordre, ja que van augmentat en quantitat. Se'n pot fer una classificació per àrees semàntiques.

- Tercer diccionari

Arribarà un dia en què hi haurà tantes fitxes que es farà difícil localitzar la que necessitem. És el moment de proposar-los un canvi: endreçar-les per ordre alfabètic (primera lletra). Els nens i nenes haurien de col·laborar en aquesta ordenació.

- Quart diccionari

És similar al tercer: ordenaríem alfabèticament les fitxes però a la part posterior incorporaríem altres elements, com ara el significat del mot i una frase que il·lustri aquest significat.

---

³ A partir dels materials del SEDEC, curs 2000-01.

Els diccionaris que vindrien a continuació ja serien els diccionaris generals de la llengua catalana. En podem encetar l'ús funcional al cycle inicial (què vegin que la mestra va a buscar-hi aquella paraula que desconeix; la mestra pot fer el modelatge, posant veu al seu pensament:

M: A veure, *marsupial*. Comença per la M de Marc, així que buscaré a la lletra "M". A l'abecedari es troba darrere de...).

4.10. LES FRASES QUE ES TREBALLEN

Podem tenir penjats a la classe o en una capseta aquelles frases i estructures que surten sovint i que treballem amb els alumnes; repassades i llegides sovint, els poden servir de referent per a la descodificació i afavorir la fluïdesa lectora.

AVUI ÉS DIVENDRES.

ANEM AL PATI A JUGAR.

HI HA QUATRE NENS QUE JUGUEN.

4.11. CODI PER PREPARAR-SE UNA LECTURA EXPRESSIVA

Per fer bé una lectura expressiva cal preparar-la prèviament, amb una lectura silenciosa i el treball de la comprensió del text.

L'ús d'un codi consensuat entre els diferents nivells ajuda els alumnes a preparar la lectura.

Es pot començar amb un codi senzill, de pocs símbols, i anar-ne afegint a cada curs.

El referent inicial podria ser aquest, per exemple:

CODI:

X lletres que no sonen

Paraula difícil de pronunciar

 He de fer una pausa

4.12. REFERENT PER A L'AUTONOMIA EN LA DESCODIFICACIÓ

En certs moments del seu aprenentatge lector els alumnes tenen molts dubtes a l'hora de descodificar les paraules que troben, i pregunten sovint a la mestra: "Què hi posa, aquí?".

A la classe hi ha tot de referents que els poden ajudar, si saben utilitzar-los en el moment adequat.

Per tal de fomentar la seva autonomia i autoregulació, podem tenir a l'aula una "base d'orientació" sobre l'ús dels referents per a la descodificació. Aquest en podria ser un exemple:

<p style="text-align: center;">?</p> <p style="text-align: center;">NO SÉ QUÈ HI DIU</p>	<p>1. EM FIXO EN LA PRIMERA LLETRA</p> <p style="text-align: center;">AVET</p>				
	<p>2. BUSCO QUIN NEN COMENÇA PER AQUESTA LLETRA</p> <table border="1" style="margin: auto;"><tr><td style="text-align: center; vertical-align: middle;"><h1>A</h1></td><td style="text-align: center; vertical-align: middle;"><div style="border: 1px solid gray; width: 60px; height: 60px; margin: 0 auto; display: flex; align-items: center; justify-content: center;">foto</div></td></tr><tr><td></td><td style="text-align: center; vertical-align: middle;">ARNAU</td></tr></table>	<h1>A</h1>	<div style="border: 1px solid gray; width: 60px; height: 60px; margin: 0 auto; display: flex; align-items: center; justify-content: center;">foto</div>		A RNAU
	<h1>A</h1>	<div style="border: 1px solid gray; width: 60px; height: 60px; margin: 0 auto; display: flex; align-items: center; justify-content: center;">foto</div>			
		A RNAU			
	<p>3. BUSCO A LES FRASES:</p> <p style="text-align: center;">AVUI ÉS DILLUNS</p>				
<p>4. PREGUNTO A UN COMPANYY</p>					
<p>5. PREGUNTO A LA MESTRA</p>					

5. BIBLIOGRAFIA

- FONS, M. *Llegir i escriure per viure*. Barcelona: La Galera, 1996.
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. *Treball de sons*. SEDEC. (Curs 1995-96)
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. *Recursos per a exercitar els sons*. SEDEC. (Curs 1995-96)